

**UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE TEOLOGIE ROMANO-CATOLICĂ
ȘCOALA DOCTORALĂ RELIGIE, CULTURĂ, SOCIETATE**

TEZĂ DE DOCTORAT

**Comunicarea nonverbală în ritualul ridicării ostiei
și a potirului după consacrare
în cadrul Sfintei Eucharistii**

REZUMAT

Conducător științific:

Prof. univ. dr. habil. Diósi Dávid

Candidat:

Faragó István

Comisia de îndrumare:

Prof. univ. dr. habil. Nóda Mózes

Conf. univ. dr. Oláh Zoltán

Lect. univ. dr. András István

Cluj-Napoca, 2025

REZUMAT

În limbajul științei comunicării, putem spune că în ritualul ridicării ostiei și a potirului după consacrare din cadrul Sfintei Liturghii (*elevatio maior*), pe care îl studiem în această teză, sunt oferite toate bazele și condițiile comunicării pentru stabilirea unei relații interpersonale între Transcendent și înfăptuitor, precum și a unei comunicări interpersonale de tip „echipă-grup” între înfăptuitorii înșiși. Astfel, persoanele înfăptuitoare comunică nu numai cu transcendentul, ci și între ele. Această comunicare individuală și comunitară atinge punctul culminant în momentul ritualului Ridicării (și apoi se împlinește în comuniunea Sfintei Împărtășanii). Prin semnul gestual al ritualului Ridicării, acesta ne „informează” despre prezența Transcendentului (Cristos) care a venit printre noi (în speciile pâinii și a vinului). Este dată scena (de exemplu, biserica), locul unde are loc evenimentul, „spațiul sacru” care găzduiește evenimentul, și destinatarul, persoana înfăptuitoare, care cu pregătirea sa (cunoștințe teologice), creează scena sau este conectată la ea. Comunicatorul este Transcendentul însuși (Iisus Cristos), care comunică printr-un canal comunicativ (simboluri, simboluri reale) și care prezintă mesajul prin intermediul unui „specialist” (preotul), prin semne verbale și nonverbale. Ca în orice comunicare, ritualul Ridicării se face prin intermediul semnelor. Această comunicare are loc printr-un tip specific de semne, simboluri, coduri; semne a căror semnificație superficială este însoțită de o semnificație supranaturală suplimentară, accesibilă doar prin credință, și pe care persoanele o decodifică prin învățare, înțelegând-o cu propria lor pregătire, deoarece comunicatorul și persoanele receptoare au un set comun de semne. Informația dată de comunicator poate fi decodificată de către persoana credincioasă înfăptuitoare, care înțelege mesajul trimis prin cod. Ritualul Ridicării apare ca un cod comunicativ, un cod semnificant cu sens stabilit. Este compus din semne precum pâinea și vinul, care alcătuiesc mesajul comunicativ. Prin convenție, aceste semne reprezintă trupul și sângele lui Cristos la transsubstanțiere. Ea trebuie decodificată ca un cod conativ, adică un cod care nu doar conține informații pentru persoană, ci și încurajează continuarea acțiunii și angajarea practică (impactul liturghiei în viața de zi cu zi). Decodificarea, deoarece nu este evidentă pentru toată lumea, necesită „pregătire” (cunoștințe teologice, credință). Rațiunea singură nu duce la descoperirea misterului lui Dumnezeu, ci rațiunea susținută de credință, pentru că numai această rațiune „susținută” de credință este capabilă să recunoască, să primească, să accepte și să se bazeze pe

misterul lui Dumnezeu. Semnele au un sens: semnele statice ale pâinii și vinului (mâncare și băutură) se transformă în semne dinamice (prezența personală a lui Cristos în speciile pâinii și vinului). În rit, semnele statice (pâinea și vinul) sunt însoțite de acțiuni dinamice simbolice (cuvintele preotului rostite la transsubstanțiere precum și micro-gesturile care le însoțesc: gesturi dramatice), transformând astfel semnele statice în semne dinamice. Ritualul Ridicării este înconjurat de coduri puternice (cuvinte de convertire, gesturi dramatice, îngenunchere, rugăciune), care transmit mesajul în mod clar, neechivoc și intens, precum și de coduri slabe (veșminte liturgice, lumânări, tămâie, clopote), care fac parte din comunicarea verbală și nonverbală. Mozaicul ritualului Ridicării este un semn nonverbal care vine în ajutor în prezentarea celor verbale (cuvintele transsubstanțierii).

Gestul nonverbal a ritualului Ridicării este înconjurat de mai multe coduri reprezentationale. Rolul acestor coduri este de a prezenta subiecților înfăptuitor persoana transcendentă revelată prin elevație, sub forma unei „imagini” auditive și vizuale. În comunicarea sa interpersonală, comunicatorul (Transcendentul) se adresează persoanei înfăptuitoare atât ca individ (în partea de jos a „V”-ului comunicării), cât și ca comunitate (în partea de sus a „V”-ului comunicării). Scopul adresării individuale este de a forma o comunitate (comuniune) între persoane, prin care litera comunicativă „V” devine deschisă și largă. La ridicarea și prezentarea ostiei are loc o interacțiune, acțiunea se îndreaptă spre transferarea unei informații, face cunoscut un fapt, cu intenția de a produce o schimbare fundamentală. Ritualul Ridicării (prezentarea prezenței Transcendentului) este efectuat pentru a produce interacțiunea dintre Dumnezeu și om, precum și dintre om și om, pentru a produce o schimbare fundamentală (comuniune) la nivelul individual și comunitar al persoanei. Această schimbare fundamentală este prezentată persoanei înfăptuitoare de către Transcendent în gestul ritualului Ridicării și în micro-ritualele adiacente (de exemplu veșmintele liturgice, care reprezintă omul escatologic, îl reprezintă pe Cristos, au putere de atracție). Comunicarea personală cu Transcendentul în ritualul Ridicării se finalizează în momentul *feedback-ului*, adică atunci când intenția Comunicatorului (Transcendentul) întâlnește intenția persoanei receptor (omul) și cooperează cu acesta (comunicarea dintre Comunicator și persoane înfăptuitoare, și între acele persoane însele).

„Centrul și punctul culminant” ca și baza Liturghiei este prefacerea. Este momentul în care Cristos, ca Dumnezeu adevărat și om adevărat a murit pentru noi pe cruce, ca Mântuitor înviat și glorificat ne oferă nouă, credincioșilor participanți la actul liturgic, darul prezenței sale reale. El face toate acestea prin faptul că în persoana lui este prezentă întreaga sa viață, și în mod cu totul special misterul pascal. Prin urmare, în momentul transsubstanțierii, Cristos vine între noi, în comunitatea adunată pentru Euharistie, împreună cu auto-revelarea și istoria sa personală dinamică, deoarece Domnul înălțat poartă pe trupul său urmele vieții și patimii sale, rănilor din Vinerea Mare (cf. Ioan 20,20). Acest nucleu al Sfintei Liturghii conține textul narațiunii Cinei celei de Taină a lui Isus (Verba Domini), cuvintele transsubstanțierii, și, ca atare, face parte din comunicarea verbală. După cum am văzut, acest nucleu verbal al actului liturgic este completat și aprofundat pe trei niveluri de canale de comunicare nonverbală.

Însăși cuvintele transsubstanțierii rostite de preot *in persona Christi* sunt însoțite de coduri nonverbale, deoarece preotul nu doar rostește cuvintele lui Cristos, ci se și identifică prin acțiunile și gesturile sale – adică la nivel nonverbal – cu Cristos prezent printre ucenicii săi în sala Cinei cele de Taină: el nu doar spune ceea ce a spus Cristos, dar și face ceea ce a făcut Cristos. Prin urmare, preotul se identifică cu Cristos atât verbal, cât și nonverbal și, astfel celebrantul, care îl întruchipează pe Cristos, devine una cu El – nu doar face prezentă vocea lui Cristos în fața credincioșilor, ci prin gesturile sale dramatice face de asemenea vizibilă în exterior prezența personală a lui Cristos. Prin urmare, această comunicare nonverbală se contopește cu cea verbală și, astfel, *representatio Domini* devine concretă și în exterior pentru poporul credincios care participă la cult. Gesturile dramatice nonverbale exprimă astfel pe de o parte, unitatea dintre persoana prezentă a lui Cristos, și cea a preotului care celebrează, iar pe de altă parte ele servesc la aprofundarea experienței „vizuale” a comunității credincioșilor reuniți în lăcașul de cult, adică dau vizibilitate cuvintelor audibile – dar invizibile –, permițând astfel comunității liturgice să le trăiască mai profund și mai intens.

Al doilea nivel nonverbal este ritualul Ridicării în sine și ritualurile care îl însoțesc. Ceremonia ritualului Ridicării urmează imediat după momentul transsubstanțierii. Ea este strâns legată de aceasta și reprezintă punctul culminant al dimensiunii nonverbale a actului liturgic: îl revelează pe Domnul, înălțat, venind printre noi în transsubstanțiere. Dezvoltat în jurul anului 1200, ritualul Ridicării a fost menit să

facă vizibilă schimbarea invizibilă, care se află în centrul adunării noastre liturgice. Ritualul Ridicării este prin urmare un moment dramaturgic într-o strategie de înscenare, care încearcă să ilustreze abstractul transsubstanțierii în acel „aici și acum” concret, liturgic. În acest fel, Biserica, prin noul rit introdus în partea cea mai centrală a Sfintei Liturghii, la mijlocul Evului Mediu, a căutat să facă vizibilă schimbarea în transsubstanțiere, care este imperceptibilă din exterior; adică să plaseze aspectul invizibil al transsubstanțierii – invizibil pentru simțurile umane, de asemenea de neînțeles pentru intelectul uman – în punctul central al vizibilității; pentru a-l prezenta pe Cristos, invizibil, dar real, sub chipul pâinii și al vinului, comunității liturgice. Ritualul Ridicării este înconjurat de mai multe micro-ritualuri, care sunt de asemenea coduri nonverbale, care încearcă să îl lumineze pe Cristos venit printre noi. Aceste micro ritualuri pot fi interpretate ca fiind „colaje rituale de imagini”, care ne dezvăluie un „chip” sau un „aspect” al lui Cristos venit printre noi în momentul transsubstanțierii. Fiecare dintre aceste micro-elemente liturgice ne atrage atenția asupra lui Cristos revelat în Ridicarea ostiei și a potirului. Scopul și funcția liturgică a ritului Ridicării și a micro-ritualurilor care îl înconjoară este de a arăta spre Cristos. Prin această funcție, ele servesc la realizarea întâlnirii dintre realitatea pământească și cea cerească, immanentă și transcendentă, dintre Creator și creatură, în „punctul focal” al momentului ontologic al transsubstanțierii.

Unul dintre aceste micro-ritualuri importante ale ritualului Ridicării este gestul de îngenunchere, care în acest moment sfânt se adresează atât credincioșilor, cât și preotului care celebrează. Acest gest este făcut în onoarea prezenței reale a lui Cristos. Acest gest nonverbal este cel care face simțit și ilustrează în modul cel mai expresiv și intim, faptul că celebrantul și mulțimea credincioșilor intră într-o relație vie, directă, de comunicare dinamică cu Transcendentul. La adresarea nonverbală a preotului către Cristos, îngenuncherea, se leagă în mod direct o aclamație verbală adresată tot lui Cristos: *Mysterium fidei* – (*Misterul Credinței!*) *Mysterium fidei* se referă aici la persoana lui Cristos. Această aclamație *am Christum* se adresează persoanei lui Cristos. El este misterul credinței noastre. La acest salut verbal al lui Cristos se alătură și poporul credincios, direct și personal, din punct de vedere gramatic la persoana a doua singular (*Moartea ta o vestim Doamne, și învierea ta o mărturisim, până când vei veni!*). Această adresare verbală (*mysterium fidei*) și nonverbală (îngenuncherea preotului,

îngenuncherea credincioșilor) poartă un mesaj metacomunicativ de proxemică (reglare spațială), care ilustrează dinamica relației dintre Dumnezeu și om, căci atunci când omul care se roagă trece de la poziția stând în picioare la poziția în genunchi, distanța dintre Dumnezeu și om crește, iar aceasta este o ilustrare excelentă a asimetriei dintre uman și Divin.

Micro-ritualul tămâierii (incensum), care prin norul de fum de tămâie face apel la ochii noștri, iar prin parfumul său la simțul nostru olfactiv, devine un canal de comunicare în relația noastră cu Dumnezeu. Simbolismul tămâiei încorporează povestea lui Cristos (nașterea lui Isus: cf. Mt 2,11; tămâia ca jertfă de ardere de tot: jertfa lui Cristos pe cruce), se referă totodată la funcția sacerdotală a lui Mesia iar apoi îi exprimă divinitatea acestuia. Simbolismul tămâiei este cel mai bogat în momentul ritualului Ridicării, deoarece tămâia nu simbolizează doar ascensiunea rugăciunii către Dumnezeu (cf. Ps 141-142), ci și ceva, care este mai mult decât un semn de omagiu: ea ilustrează modul în care Cristos se apropie și se revelează în comunitatea liturgică. Norul de fum de tămâie și transparența sa simbolizează prezența tainică a lui Dumnezeu. Astfel, la ritualul Ridicării, norul de fum de tămâie și parfumul acestuia – prin canalul dintre vizibil și invizibil – anunță prezența tainică a lui Dumnezeu, ascunzând și dezvăluind concomitent pe Dumnezeul cel transcendent, care se manifestă printre noi.

Micro-ritmul clopoțelilor și al clopotului mare, spune de asemenea foarte multe în ritualul Ridicării. Deși inițial a fost introdus pentru funcția sa de semnalizare, în zilele noastre funcția sa devoțională este mai proeminentă, când sunetul clopotului sau al clopoțelului anunță și acompaniază intrarea tainică a lui Cristos, și ne cheamă să îl privim pe cel care, după ce a învins moartea, este prezent printre noi – cel Înviat. Sunetul clopoțelilor semnifică recunoștința, bucuria și exaltarea comunității liturgice reunite, slujind adorația și lauda universală a cerului și a pământului, simbolizând în același timp slava lui Cristos. Pe de altă parte, toaca, care este folosită în Săptămâna Sfântă a Postului Mare, ne atrage atenția asupra morții Domnului pe cruce. Astfel, în timp ce clopotele (campana) și clopoțelii (campanula) vestesc învierea lui Cristos, toaca (crepitacula) pune accentul pe moartea pe cruce a Mântuitorului. Ambele instrumente, care poartă un mesaj nonverbal, reflectă prin funcția lor devoțională două dintre cele mai importante evenimente din istoria noastră a mântuirii: Moartea lui Isus Cristos pe cruce (toaca) și

învierea sa (clopoțele, clopoțerii), ținând seama în același timp de natura perioadei liturgice corespunzătoare sărbătorii (Paștele: bucurie; Săptămâna Sfântă: doliu și durere).

În cadrul ritualului Ridicării, apar mai multe „elemente vizuale” ilustrative, datorită cărora prezența Celui Nevăzut devine vizibilă. Aceste „elemente” funcționează ca niște coduri slabe, conotative: semnificația lor nu este delimitată în mod clar, ci deschisă interpretărilor multiple. Prin prezența lor subtilă, nu atrag atenția asupra propriei forme, ci o îndreaptă către Hristos și, prin El, către acea Realitate transcendentă care pătrunde în orizontul experienței umane dincolo de lumea simțurilor.

Astfel de „elemente” sunt: veșmintele liturgice, lumânările, decorarea cu flori, vasele sacre.

Semnificația simbolică a veșmântului liturgic devine deosebit de pregnantă mai ales în „momentul culminant” al Ridicării. Din clipa consacrării – acest punct de cotitură ontologic – simbolismul vestimentației liturgice se desăvârșește: îl reprezintă pe acel Om escatologic care pășește în mijlocul nostru în lumina Învierii: pe Iisus Hristos, Mântuitorul. Și lumânarea are o simbolistică profundă. Lumina lumânărilor folosite în liturgie își are, în cele din urmă, originea în lumânarea pascală, în acea flacără ce poartă lumina lui Hristos cel înviat. Fiecare lumânare devine parte din această lumină, devenind astfel purtătoare vizibilă a misterului Învierii. În cadrul Ridicării, simbolistica lumânării atinge punctul ei culminant. Din clipa consacrării, flacăra lumânării nu mai anticipează doar evenimentul ce urmează să se petreacă, ci reflectă deja prezența vie a lui Hristos. Lumina lumânării – care luminează mistuindu-se pe sine – este imaginea vie a jertfei lui Hristos: Mielul înjunghiat și totuși viu, adică Cel înviat, a cărui prezență se face simțită în coordonatele spațio-temporale ale existenței noastre pământești. Decorarea cu flori în liturgie nu are ca scop principal atingerea unei perfecțiuni tehnice sau estetice, ci acela de a reprezenta, în imperfecțiunea existenței noastre pământești, o licărire a perfecțiunii frumuseții divine. Floarea vie – asemenea lumânării aprinse, vie – vrea să fie o oglindire a prezenței și frumuseții Cuvântului întrupat. Floarea vie, prin frumusețea ei fragilă, poartă în sine gloria Învierii, „parfumul” tainic al vieții divine, precum și amintirea jertfei vie și pline de iubire a Mântuitorului. În liturgie, obiectele și vasele sacre nu sunt simple elemente decorative estetice, ci purtătoare ale prezenței sacre; nu sunt simple aparențe, ci manifestări perceptibile ale misterului divin. Aceste obiecte sfinte au o natură iconică:

în forma lor materială fac perceptibilă și contemplabilă realitatea divină nevăzută, prezența misterului transcendent.

Această sensibilitate liturgică are o importanță deosebită în contextul cultural actual, a cărui trăsătură distinctivă este faptul că trăim într-o lume a semnelor. Vizualitatea a devenit mediul principal de transmitere: realitatea este cu adevărat reală doar atunci când poate fi văzută, când este vizibilă pentru ochi. Accentul formal al comunicării s-a deplasat către vizibil. Dacă cineva dorește să comunice ceva, o face mai ales prin imagini sau forme vizuale. Ceea ce nu este vizibil, nu este direct perceptibil, este din ce în ce mai mult restrâns în fundal – apare doar ca o dimensiune neclară, incertă. În acest context cultural, autoritatea este, de asemenea, legată de vizualitate. Ceea ce este perceput, ceea ce este experimentat, devine autentic. În contextul acestor provocări, devine și mai imperios ca spațiul liturgic – care are în mod intrinsec un caracter teofanic, căci stă în slujba prezenței lui Dumnezeu și urmărește evocarea liturgiei cerești – să transmită în mod demn și autentic realitatea divină prin intermediul obiectelor sacre și al frumuseții materiale, adresându-se astfel, prin limbajul vizualității, inimii și rațiunii omului contemporan. Prin urmare, în Liturghie, nu mai este suficient să se dogmatizeze și să se moralizeze credința; trebuie subliniat și aspectul estetic al credinței. Este nevoie de o abordare care să nu se adreseze ființei umane doar din punct de vedere intelectual, ci să implice și întreaga sa lume senzorială în experiența credinței. Experiența religioasă trebuie să facă apel nu numai la intelect, ci și la suflet, la simțuri și la rezonanța interioară. O persoană cu sensibilitate estetică este capabilă să se întâlnească cu Dumnezeu prin frumusețe. Prin această întâlnire își dă seama cât de sus este Dumnezeu, și în același timp experimentează cât de aproape s-a apropiat Dumnezeu de el prin întruparea Fiului său. În această experiență, sufletul este zguduit, pentru că înțelege că frumusețea nu este doar o plăcere estetică, ci un mesaj al unei Realități dintr-o altă ordine, mai pură. Omul astfel atins, transcende limitele existenței obișnuite. Căci frumusețea nu este o creație umană, nu poate fi produsă prin efort pur uman, ci este un dar care ne vine de sus, din lumea transcendentă; un dar care depășește domeniul vieții noastre pământești. Frumusețea este în esență o realitate teologică, capabilă să deschidă privirea omului spre etern. Ea desfășoară o vocație de viață care nu se îndreaptă spre sine, ci spre Realitatea care, sub vălul simbolismului, ne devine prezentă ca frumusețe și, în timp ce invizibilul (Frumos) strălucește prin vizibil (frumos), omul devine conștient de sensul mai profund al propriei

sale existențe. Dimensiunea estetică a liturghiei poate foarte bine să se potrivească cu „foamea de estetic” a epocii noastre postmoderne, chiar dacă această „foame”, în esență cere mai puțin, decât ceea ce Liturghia, prin însăși natura sa, poate oferi. Deși în civilizația spectaculoasă a epocii noastre religia pare să fie restrânsă în fundal și chiar și în rândul credincioșilor se întâmplă tot mai frecvent, ca credința să fie limitată doar la nivel de interacțiune socială ocazională, superficială, în timp ce practica religioasă este aproape complet absentă din viața lor de zi cu zi, este relevantă declarația teologului pastoral Rainer Bucher (*1956) – care scrie că pe piața religioasă a epocii noastre postmoderne „liturghia pare să fie una dintre cele mai vandabile oferte ale bisericii: Are un prag scăzut, este deschisă interpretării, nu necesită consimțământ, este bine stabilită, nu costă nimic, este senzuală, oferă experiență, reconfortantă și promite protecție și binecuvântare transcendentă”⁹¹⁰.

Liturghia vorbește despre experiența simbolică a misterului lui Dumnezeu, ca forță vitală sfântă și eliberatoare, care nu doar că transcende toate forțele pământești imanente, ci este capabilă să le transforme în moduri neașteptate și surprinzătoare. Reprezentarea estetică a acestui mister divin se realizează printr-o varietate de elemente verbale și nonverbale, precum și în adunarea concretă care celebrează misterul, deoarece revelația lui Dumnezeu nu poate lua formă estetică decât în uniune cu destinatarul. Structura estetică a liturghiei caută, înainte de toate, să deschidă simțurile pentru întâlnirea cu Domnul. În această întâlnire, apropierea Mântuitorului venit printre noi nu doar atinge oamenii, ci îi și transformă după chipul și asemănarea iubirii sale necondiționate. Dimensiunea estetică a liturghiei, împreună cu elementele sale auditive și vizuale, verbale și nonverbale, face posibilă o întâlnire rafinată și exigentă din punct de vedere estetic între Dumnezeu și om, care atinge întregul om, trupul și sufletul, dar mai ales omul fizic și senzual, și prin aceasta se „transcende”.

Ritualul Ridicării (Elevarea) este, așadar, mijlocul prin care Cuvântul se revelează în mod vizibil sub speciile pâinii și vinului. Astfel devine posibilă întâlnirea. Însă Elevarea nu este doar un mijloc de facilitare a acestei întâlniri, ci și un factor de transformare în puterea Frumosului absolut – un impuls spre devenirea omului frumos.

⁹¹⁰ R. BUCHER: *Catholic Worship in Postmodern Times: A Pastoral-Theological Contextual Analysis*, în P. Ebenbauer – B. J. Groen (eds.): *Future Space Liturgy. Gottesdienst vor neuen Herausforderungen* (ÖSLS 10), Viena, 2019, 117-124, 122.

Omul frumos este, de fapt, cartea evanghelică vie, cu picioarele pe pământ, pe care omul contemporan o „citește” și din care poate primi inspirație pentru credință. Bine știm că cuvintele Papei Paul al VI-lea – „Pe omul de astăzi îl interesează mai mult martorii decât învățătorii, iar dacă totuși îi ascultă pe învățători, o face pentru că sunt și martori” (Evanghelii nuntiandi 41) – nu au fost niciodată mai actuale ca în zilele noastre. Numai omul frumos poate fi un martor autentic al credinței. În plus, ritualul Ridicării îl ajută în mod esențial pe om să recunoască, în întâlnirea sa cu Transcendentul, caracterul personal al lui Dumnezeu. Căci Elevarea ne arată persoana lui Hristos: oferă un „chip” vizibil Dumnezeului invizibil, și astfel contrabalansează eficient acea concepție impersonală despre Dumnezeu – răspândită mai ales în rândul tinerilor – care Îl reduce la un spirit, o forță, o energie sau o Ființă superioară.

Ritualul Ridicării poate fi considerat un remediu liturgic pentru simptomul religios al epocii noastre, întrucât Îl face prezent pe Dumnezeu transcendent chiar în imanență, păstrându-L totuși ca Transcendent. Astfel, Îl revelează în mod clar omului contemporan aflat în căutare, că Dumnezeu – care vine în mod personal în întâmpinarea omului pentru a se întâlni cu el ca persoană – rămâne Transcendent chiar și în apropierea Sa de om; este o persoană obiectivă, care, prin revelația Sa în mijlocul nostru și prin comunicarea interpersonală cu noi, susține orientarea noastră către transcendență. Ritualul Ridicării contrazice în mod clar acea manifestare religioasă specifică epocii noastre, care favorizează credința într-un Dumnezeu immanent („cel care trăiește în mine”), în detrimentul Dumnezeului transcendent.

Numai un rit care este îmbogățit de întâlnirea și contactul real cu oameni concreți dă mărturie autentică și realizează iubirea misterului lui Dumnezeu. Un astfel de rit, poate fi pentru contemporanii noștri, ritualul Ridicării, care este centrul nonverbal și punctul culminant în *actul central și remarcabil* al Sfintei Liturghii, rugăciunea euharistică, și ca atare, este punctul estetic culminant al întregului act euharistic, care își atinge însă desăvârșirea în momentul Sfintei Împărtășanii. După cum am văzut deja, ritualul Ridicării, împreună cu micro-ritualurile și „elementele” care îl însoțesc, proclamă apariția Transcendentului în immanent, prezintă persoana Fiului Omului venit printre noi, face invizibilul care locuiește în eternitate, vizibil în sistemul de coordonate al timpului și spațiului; vizita Realității din altă lume, pe scurt, ne face să îl experimentăm pe Dumnezeu venit printre noi. Experiența perceptibilă a clipei prezente, trăirea ei

conștientă, și realizarea ei, este de o importanță capitală pentru omul de astăzi. Ea îi permite să experimenteze într-un mod tangibil în liturghie, că Dumnezeu nu este indiferent față de soarta oamenilor, ci este un participant activ la viața lor. El este cel căruia îi putem adresa cu încredere temerile, nevoile, dorințele și cererile noastre, pentru că El este prezent și acționează pentru noi. Ritualul Ridicării este în mod deosebit potrivit, pentru a-l face pe Dumnezeu care este prezent – prezentul nostru – deoarece vocația, funcția liturgică a acestui ritual este în mod specific, de a-l face pe Cel nemanifestat prezent din punct de vedere experimental, de a-l descoperi pe Cel ascuns. Acest ritual atrage atenția asupra persoanei lui Cristos, punându-l în centrul privirii noastre contemplative. Se concentrează pe acel moment ontologic, care este decisiv pentru întreaga noastră celebrare euharistică. Nu există nicio îndoială că ritul Ridicării, împreună cu elementele care îl însoțesc, poate fi un mijloc de creștere a devoțiunii și de întărire a reverenței credinței vii pentru Domnul cel prezent. Acest ritual subliniază caracterul de jertfă al Liturghiei, realizând astfel un echilibru sănătos între caracterul de jertfă și cel de ospăț al Euharistiei. Ea „dăruiește” comunicării orizontale o dimensiune verticală esențială, de importanță crucială.

De asemenea, este important să remarcăm natura „misionară” a ritualului Ridicării. Prin însăși natura sa, acesta nu servește doar la aprofundarea și consolidarea credinței credinciosului și a relației sale personale cu Dumnezeu, ci prin „îmbrăcăminte” sa estetică – ca veșmânt al slavei lui Dumnezeu – are o putere de invitație atât de puternică încât poate face tangibil „foșnetul tăcut” al prezenței Divine, chiar și pentru semenii noștri care nu au primit încă darul credinței. Mulți convertiți povestesc că tăcerea neobișnuită din timpul cuvintelor de la Prefacere și a ridicării ostiei și potirului, au fost o mărturie de credință profund emoționantă pentru comunitatea liturgică prezentă. Prezența lui Dumnezeu este constantă și poate fi experimentată în viața fiecărei persoane, indiferent dacă individul realizează sau nu acest lucru. Sarcina credinciosului nu este să dovedească acest lucru, ci să îl trăiască, să îl proclame și să-i facă pe alții conștienți de prezența lui Dumnezeu în viața fiecărei persoane. Comportamentul liturgic al unui credincios inspirat de prezența divină din momentul Ridicării, îi poate mișca și pe contemporanii noștri necredincioși, care intră în biserică. În același timp, poate fi și un teren propice pentru căutarea lui Dumnezeu de către așa-numiții „creștini zaheien”, cei care se simt outsiders în Biserică, dar care sunt interesați

de credință; cei care nu se consideră credincioși în sensul tradițional, dar care sunt deschiși credinței, căutând adevărul și experiența spirituală.

În lumina cercetării noastre, putem afirma, ca o concluzie finală, că ritualul Ridicării nu și-a pierdut nimic din actualitatea sa în zilele noastre, ba dimpotrivă, capătă o semnificație deosebită în cadrul liturgiei ca rit nonverbal pentru cei care participă la celebrare. Acest rit nu doar că ne atrage atenția asupra prezenței personale a lui Hristos în mijlocul nostru, ci și favorizează întâlnirea cu El, iar prin comunicarea care izvorăște din această întâlnire, contribuie la echilibrarea, orientarea corectă și, nu în ultimul rând, la aprofundarea relației noastre cu Dumnezeu.